

Національна академія наук України
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
Науково-дослідний інститут пресознавства

ПРЕСОЗНАВЧИЙ ДИСКУРС: ВІД МИНУЛОГО ДО СЬОГОДЕННЯ

**Доповіді та повідомлення
II Міжнародної наукової конференції,
Львів, 3 жовтня 2025 р.**

Львів
Галицька Видавнича Спілка
2025

*Тетяна РЕШЕТУХА,
Оксана КУШНІР
(Тернопіль, Україна)*

ЛЕВ ДЖУЛИНСЬКИЙ: ГРОМАДСЬКА,
ВИДАВНИЧА ТА РЕДАКТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ
У КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ ГАЛИЧИНИ
КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У процесі формування національно-культурного життя української спільноти на теренах Австро-Угорської імперії наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. значну роль відігравало греко-католицьке духовенство, яке стало важливим чинником культурного, освітнього та суспільного розвитку. Його діяльність вирізнялася ефективністю просвітницької роботи, активною участю у створенні та функціонуванні українських товариств і організацій, долученням до становлення журналістики краю. У колі представників греко-католицької церкви, які зробили вагомий внесок у розвиток періодики на Тернопільщині, особливе місце займає постать о. Лева Джулинського, відомого насамперед як незмінного редактора провідних періодичних видань кінця ХІХ – початку ХХ ст. – двотижневика «Посланникъ» та місячника «Книжечки Миссійні». Цей напрям його діяльності знайшов відображення на сторінках фахових видань Науково-дослідного центру періодики (тепер – Інституту пресознавства) Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника [6; 14], проте життєвий шлях цього непересічного видавця і громадського діяча, його внесок у видавничу справу залишається малодослідженим. Короткі згадки в Енциклопедії Українознавства [7], Тернопільському Енциклопедичному Словнику [13], епізодичні розвідки місцевих краєзнавців [1–4, 8, 10, 12] лише актуалізують необхідність ґрунтовнішого аналізу.

Лев Джулинський народився 3 березня 1874 р. в с. Лапшин на Бережанщині в сім'ї місцевого пароха Теодора Джулинського і був

останньою, восьмою, дитиною у сім'ї [15, арк. 107]. Після закінчення Бережанської гімназії (1859 р.) навчався у Львівській духовній семінарії (1868–1872 рр.), де відзначився активністю у семінарських і громадських справах. Висвятившись на священника (1872 р.), перейшов (1877 р.) на власну парафію у с. Турівка Скалатського деканату (тепер – Тернопільська область), а невдовзі (1881 р.) повернувся у рідне село на посаду пароха замість батька [4, с. 31].

Усе своє життя Лев Джулинський був активним ініціатором та організатором громадського життя краю. Першим на Бережанщині організував у Лапшині «Народну читальню» (за її зразком засновувались читальні в інших селах повіту) [4, с. 17], «Головний склад всякого дрібного краму», який розповсюджував на ближніх теренах релігійну літературу, літературно-художні видання, збірники пісень, читанки для шкіл, сільськогосподарські календарі тощо [3, с. 346–347; 8, с. 291]. Священник також активно боровся і з пияцтвом – заснував у рідному селі «Братство тверезости», члени якого присягали на Євангелії, що не вживатимуть спиртного. Це призвело до того, що корчма у селі зачинилася [1].

Усі свої сили та матеріальні статки Лев Джулинський витрачав на потреби громадського життя. За його матеріальної та фінансової допомоги побачила світ опера Д. Січинського «Роксолана» [8, с. 292]. Однак справою його життя стали видавничі проекти. У 1889 р. він розпочав видавання власного двотижневика «Письмо Церковно-Народне “Посланник”», перше число якого вийшло друком 1 квітня 1889 р. у Бережанах, у друкарні А. Ціхоцького. Часопис призначався для широкого кола читачів і містив низку постійних рубрик, які відповідали потребам і запитам аудиторії. Л. Джулинський свідомо відмежувався від будь-яких політичних партій чи рухів, вважаючи, що на церковно-релігійному полі можна зробити багато добра для народу і що «політичних часописів в Галичині є доволі, а церковний для народу лише один наш» [8, с. 288–291]. «Посланник» друкувався етимологічним правописом, бо, на думку його видавця, ним послуговувалась переважна більшість українців Галичини [5, с. 4; 9, с. 124].

Достойним був і авторський колектив редакції: окрім публікацій незмінного редактора-видавця Л. Джулинського, тут друкувалися

твори В. Гнатюка, С. Лепкого, Ю. Насальського, Г. Сенкевича, В. Щурата та інших відомих і маловідомих авторів. До речі, В. Гнатюк свою першу наукову розвідку надрукував саме на шпальтах «Посланника».

Так, у рубриці «Кормъ духовний» висвітлювалися питання морально-етичного та освітнього характеру, подавалися тлумачення біблійних текстів і пояснення церковних обрядів; «Притчѣ и приповѣсти» містили народні й релігійні оповіді, історичні анекдоти та повчальні історії, серед авторів яких часто був Л. Джулинський. У рубриці «Політика» (згодом – «Лѣтопись») подавався стислий огляд суспільно-політичних та церковних подій у Австро-Угорщині та світі з акцентом на проблематику українців («русинів»). У «Вѣдомостях» поряд із новинами місцевого, галицького й світового життя друкувалися матеріали про досягнення науки й техніки, анотації нових книжок, що увиразнювало просвітницьку роль видання. Практичну функцію виконували рубрики «Практика» та «Господарство» з порадами щодо ведення побуту й сільського господарства та «Адвокатскій порадникъ» з юридичними консультаціями для селян. Популярністю користувалася рубрика «Смѣхъ и правда», у якій публікувалися жарти й гуморески здебільшого з дидактичним підтекстом. Для зворотного зв'язку з аудиторією функціонували рубрики «Переписка» та «Дописи», що забезпечували активну участь читачів у формуванні змісту часопису.

Протягом 23 років видавання часопису «Посланникъ» Л. Джулинський з увагою ставився до читачів, що засвідчують редакційні примітки з поясненнями складних слів і коментарями до дописів. Часопис вирізнявся високою культурою оформлення: художнім стилем, використанням спеціальних позначок для виокремлення важливої інформації та чіткою структурою рубрик, що сприяло його популярності у Галичині та за її межами. Географія поширення видання охоплювала не лише Бережанщину, а й усю Галичину, Буковину, Лемківщину, а також США. Часопис читали як у селах, так і в містах (Тернопіль, Львів, Станіслав та ін.). Наклад окремих чисел сягав 5 000 примірників, що дозволяє позиціонувати «Посланникъ» як всеукраїнське, а не локальне видання [12, с. 426].

У 1897 р. Крайовий сойм у Львові надав «Посланнику» як одному з найбільш популярних видавництв Галичини субвенцію

3 000 золотих рейнських за вагому морально-виховну роботу серед населення [4, с. 20].

Справжнім успіхом Л. Джулинського як видавця і редактора стало започаткування у 1890 р. щомісячного освітньо-релігійного видання невеличкого формату «Книжечки Миссійні» (32 сторінки, 16⁰). Його контент складали короткі за обсягом прозові та віршовані твори релігійного чи повчального змісту; фотографії та репродукції ікон із зображенням Ісуса Христа, Божої Матері, святих; матеріали краєзнавчого характеру. Доступна ціна (3 крейцери за примірник) та відповідний сподіванням аудиторії зміст зробили видання настільки популярним серед селян, що наклад окремих чисел сягав 10 000 примірників [10, с. 191]. Окрім регулярних випусків, виходили спеціальні тематичні числа, зокрема «Біблія Старого та Нового Заповіту в 50 піснях» (1904. Ч. 7/8), переклад «Плачу Єремії» (1905. Ч. 2), «Хресна дорога Господа нашого Ісуса Христа в 14 стаціях страстних» (1905. Ч. 4), «Збірка нових церковно-народних пісень» (1906. Ч. 3/4). Популярність окремих випусків була настільки високою, що вони витримували кілька перевидань. Показовим у цьому контексті є 5-те число за 1891 р. («І. Молитви щоденні. ІІ. Катехизмъ, або Наука о томъ, що кожному християнинові до спасенія знати потреба»), яке перевидавалося у 1892, 1894, 1896 та 1905 рр. [11, № 5456, 5724, 6283, 6908, 11 019].

Від 1893 р. як додаток до «Посланника» почав виходити «Календарь миссійный “Посланника”», у якому поряд із традиційними матеріалами публікувалися добірки фольклору, художні твори, науково-популярні статті та господарські поради. За змістом і жанровим наповненням видання продовжувало традиції «Посланника» та «Книжечок Миссійних». Того ж року Л. Джулинський видав збірку «Пам'яті Маркіяна Руслана Шашкевича найщирішого сына Руси», прибуток від якої призначався на спорудження пам'ятника поету у Львові. До книги увійшли біографія М. Шашкевича (автор – І. Я. Луцик), вірші, присвячені його пам'яті, та добірка власних творів поета. Попит на видання зумовив випуск того ж року другого накладу тиражем 10 тис. примірників [12, с. 230].

З огляду на важливу просвітницьку та консолідуючу роль аматорського театру у 1890 р. Л. Джулинський започаткував серію

«Бібліотека “Посланника”», у якій вийшло близько 30 випусків п’єс для народних театрів не лише релігійної тематики, а й історичні та побутові драми і комедії. У 1901 р. він розпочав публікацію збірок гумористичних віршів, що стали першими виданнями такого типу у Галичині. Того ж року Л. Джулинський ініціював випуск серії листівок із текстами та нотами популярних українських народних та авторських пісень, зокрема «Многая літа», «Родимий краю» (муз. В. Матюка, сл. С. Мидловського), колискової «Ой спи, дитя», а також пісень з опери М. Лисенка «Наталка Полтавка» [1]. Тексти подавалися як етимологічним, так і фонетичним правописом, що сприяло розширенню читацької аудиторії.

Помер Лев Джулинський 11 жовтня 1923 р. на сімдесят шостому році життя і похований на цвинтарі у рідному селі Лапшин.

Постать Лева Джулинського засвідчує виняткову роль греко-католицького духовенства в культурно-освітньому житті української спільноти Галичини кінця XIX – початку XX ст. Його видавничі ініціативи – від заснування періодичних видань («Посланник», «Книжечки Миссійні», «Календарь миссійный») до книжкових і театральних-музичних проєктів – стали важливим чинником формування національної самосвідомості, поширення знань і морально-релігійних орієнтирів серед широкого кола читачів. Завдяки поєднанню редакторської майстерності, організаторських здібностей і просвітницького запалу Л. Джулинський зумів перетворити друковане слово на дієвий фактор суспільної комунікації, виховання та самоідентифікації українців. Його діяльність не лише сприяла консолідації громади, а й окреслила перспективні напрями розвитку української періодики та видавничої справи, що потребують подальшого наукового осмислення.

1. Бідула Г. Лапшин. *Бережанська земля: історико-мемуарний збірник*. Торонто; Нью-Йорк; Лондон; Сідней; Бережани; Козова, 1998. Т. 2. С. 463–470.
2. Волинець Н., Зінчук Л. Сторінками часопису «Посланник». *Жайвір*. 2002. Лип. С. 5.
3. Герасимів Г. Видавнича діяльність Лева Джулинського. *Бережанська гімназія: сторінки історії: ювілейна книга*. Львів; Тернопіль: Джура, 2007. С. 346–347.

4. Горак Р. Довга дорога до Лапшина. *Із забуття: генеалогічні дослідження* / упоряд. З. Служинська. Львів: Галицька видавнича спілка, 2002. 144 с.
5. Джульїнський Л. Ответь «Народной Часописи». *Посланникъ*. 1892. Ч. 9. С. 4.
6. Дроздовська О. *Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939): іст.-бібліогр. дослідж. / наук. ред.-консультант М. М. Романюк*. Львів, 2001. 364 с.
7. *Енциклопедія Українознавства*: в 10 т. / гол. ред. В. Кубійович. Париж; Нью-Йорк: Молоде Життя, 1954–1989. 4016 с.
8. Кушнір А., Васильєва М. Отець Лев Джулинський – громадський діяч і меценат. *Матеріали третьої міжобласної генеалогічної конференції «Український родовід», 24–25 листоп. 2001 р.* / упоряд. А. Огорчак. Львів: НВФ «Українські технології», 2003. С. 288–292.
9. Передирій В. Джулинський Лев. *Українська журналістика в іменах: матеріали до енциклоп. слов.* / за ред. М. М. Романюка. Львів, 2004. Вип. 11. С. 123–125.
10. Проців М. Періодика Бережанщини. *Вітражі. Храм книги–2* / упоряд.-ред. Н. Волинець. Бережани, Тернопіль: Джура, 1999. С. 189–196.
11. *Репертуар української книги, 1798–1916*: матеріали до бібліографії. Львів, 1999. Т. 3: 1887–1894 / упорядк., підгот. до друку та приміт. Л. І. Ільницької, О. І. Хміль; наук. ред. Я. Р. Дашкевич; відп. ред. Л. І. Крушельницька. 428 с.
12. Решетука Т. В. Внесок греко-католицького духовництва у становлення видавничої справи Тернопілля на межі ХІХ–ХХ століть (на прикладі видавничої діяльності греко-католицького священика, отця Лева Джулинського). *Історія релігій в Україні*. 2016. Ч. 1. С. 424–431.
13. *Тернопільський Енциклопедичний Словник*: у 3 т. / передм. Геннадія Яворського. Тернопіль : Збруч, 2004. Т. 1: А–Й. 696 с.
14. *Українські часописи Львова (1848–1939 рр.)*: іст.-бібліограф. дослідж.: у 3 т. / уклад.: М. М. Романюк, М. В. Галушко. Львів: Світ, 2001. Т. 1: 1848–1900 рр. 744 с.
15. *Центральний державний історичний архів України, м. Львів*. Ф. 201. Оп. 4а. Спр. 2857. Арк. 107.

<i>Комариця Анна</i> . Сильвіє Страхимир Краньчевич (1865—1908): аспекти співпраці з хорватською і боснійською періодикою	86
<i>Комариця Мар'яна</i> . «Дзвони» і подзвінне: духовна нива Володимира Кучабського	92
<i>Кулеша Надія</i> . Постать Митрополита Андрея у віденському інформаційному просторі доби Великої війни (1914–1917 рр.).....	98
<i>Лосик Ореста</i> . Наукова періодика як стратегія культурного самоствердження нації (на прикладі хорватського часопису «Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena»).....	106
<i>Наконечна Зоряна</i> . Степан Чарнецький про український театр (за матеріалами газети «Новий Час», 1923–1939)	112
<i>Павлюк Ігор</i> . Україномовна віршована публіцистика після Другої світової війни (1945–1950-ті рр.)	116
<i>Полякова Юліана</i> . Початок журналістської діяльності Миколи Плевака (1890–1938)	121
<i>Попадюк Надія</i> . Видавнича діяльність Мар'яна Коця	127
<i>Приступенко Тетяна, Євдокименко Ірина, Литвиненко Володимир</i> . Медіареальність друкованої преси України в період війни ...	134
<i>Прохасько Маркіян</i> . Методологія вибору джерельної бази у пресі на прикладі висвітлення антарктичної тематики	147
<i>Процик Ірина</i> . Спортивний тижневик «Змаг» – платформа для формування й кодифікації української спортивної термінології в міжвоєнний період.....	153
<i>Решету́ха Тетяна, Кушні́р Оксана</i> . Лев Джулинський: громадська, видавнича та редакторська діяльність у контексті культурного життя Галичини кінця ХІХ – початку ХХ століття	159
<i>Рудий Григорій</i> . Цензура і українська періодика (1917–1921 рр.).....	165
<i>Середа Оксана</i> . Роман Гут-Кульчицький – редактор націоналістичних часописів	171
<i>Сидоренко Наталія, Дубецька Оксана</i> . Одеський журналіст Антон Ловенгардт.....	177